

politiek en de cultuur er de overhand zouden krijgen over prediking en geloofsleven. Wanneer Dr Schilder Jezus een „Kerkvorst” noemt en de Christenen het zuivere menschenras, dan verleent hij daarmee aan de kerk een bodemvastheid op aarde, die weinig overeenkomt met het levensgevoel van patriarchen, profeten en martelaren. De bijbelsche vulling kan den vorm en den toon van deze 20e-eeuwsche dogmata niet voldoende kerstenen.

Dat is mijn indruk bij het begin van dit gesprek.

Nu geef ik toe, dat sommige uitingen van Kuiper soortgelijken indruk kunnen wekken, als men, met het oog daarop, uit zijn werken een bloemlezing zou willen samenstellen. Zoodat er dan reden zou zijn voor de meening van Dr Schilder, dat het slechts een verschil van woorden is en van toon, terwijl de zaak zelf dan daarmee zou afloopen, dat Kuiper hem „achter zijn vaandel kreeg in den strijd tegen elk ziek „vroomheids”-ideaal.”²⁾ In Kuipers *De Gemeene Gratie* komen zelfs passages voor, die Dr Schilder compromitterend zou achten en die hem te biologisch zouden aandoen. Wacht bij alle tegenspraak tegen de dialectische theologie is in zijn boeken goed merkbaar, dat „de scherpe snede” van deze godgeleerdheid ook hem geraakt heeft. De felheid waarmee hij er op reageert, maakt juist duidelijk, dat wat in Kuipers dagen nog betrekkelijk rustig naast elkaar bestaan kon, dit nu niet meer kan. Dat alleen reeds de contemporaine geschiedenis ons dwingt om zuiverder te onderscheiden en scherper partij te kiezen.

Ik waag het hier enkele van die plaatsen uit Kuipers *Gemeene Gratie* af te schrijven, die dat doen zien.

In Deel I, pag. 368 lees ik, over het Heilige Land: „Moest thans nog voor het volk van Israël een plaats worden uitgezocht, die in aard overeenkwam met de plaats die het destijds van God ontving, dan zou het natuurlijk niet in het nu doode slop van Cyprus en Palestina, maar in het hart van Europa moeten geplaatst zijn”. En: „Geheel de bedding van het leven der volkeren is verlegd. Voor Europa is het zuiden thans onbeduidend, en ligt in het noorden” de levenskracht.”

Op pag. 382 over de Joden: „Zij, van wier lippen men in onze dagen dan ook nooit één enkel woord beluistert, waarin heilige toorn spreekt over „dit bederf van het beste”, dat God in Israël bereid had, en die daarentegen steeds de Joden opvijzelen, mogen zich zelve wel eens afvragen, of hun liefde voor de eere Gods en voor den Christus Gods, dien de Joden aan het kruis geslagen en gedood hebben, geen schade lijdt door hun onevenredige nationale sympathie”.

En in Deel II, op pag. 670, over de Christenen: „Daarom in buitengewone mate Zijn zegenende werkingen uit over die volkeren, onder welke de kerk Zijns Zoons is opgetreden. Hij geeft aan die volkeren het gezondste klimaat, het best gelegen land, de grootste overmacht over de natuur. Hij doet ze van het beste ras zijn.”³⁾

Zoo te spreken over: „het beste ras” — „in het noorden” — met daartusschenin een kleine bevliesing van anti-semilisme — zou een gereformeerd theoloog zich op dit oogenblik niet meer kunnen veroorloven, zonder zich rekenschap te moeten geven van de politieke geloofsbelijdenis, die daarin verscholen lag. Ten opzichte van zulke biologische voorstellingen van de werking der genade moet men thans kleur bekennen, nu men weet waar ze toe leiden kunnen, als ze in ernst genomen worden. Men kan ze niet meer, zooals Kuiper, in onschuld gebruiken. De bliksem der historie is er ingeslagen en een hinken op twee gedachten is evenmin mogelijk als ten tijde van Elia op Karmel.

Hinc illae lacrimae bij Prof. Schilder en anderen over de dialectische theologie. Wie er zich op wil laten voorstaan, dat Dr Kuiper hem, op het stuk der cultuur, achter zijn vaandel kreeg, kan het niet meer in heilige onnoozelheid doen. Wie sommige publicaties van Prof. Schilder gelezen heeft, zal moeten toegeven, dat hij het verband tusschen geloof en cultuur meer bewust tracht te maken. Maar het tragische is, dat hij de zaak daarmee veel erger maakt. Voor ik dit artikel afsluit, moet ik dat laatste nog trachten te verduidelijken.

Dr Kuiper laat door de algemeene genade een terrein geschapen worden, waar kerk en wereld, wedergeborenen en onwedergeborenen, elkander ontmoeten en waar ze tijdelijk kunnen samenwerken aan cultureelen arbeid. Wat hier gewonnen wordt brengt wel „blijvende winste”, zooals het heet in *De Gemeene Gratie*, maar alles wat op dat terrein gereed komt, houdt iets uitwendigs. Het blijft tot de buitenbolwerken behooren. Het eigenlijke, het echte, het teerste wat zich tusschen God en mensch afspeelt, behoort tot het gebied der particuliere genade.

Dit algemeene terrein, dat bij Kuiper aan de menschheid in haar geheel, na den zondvloed, in de huidige wereld- en cultuurperiode, nog gelaten

wordt, is voor Dr Schilder niet meer aannemelijk. De godgeleerdheid van heden kan niet meer werken met iets wat bodem wil zijn. De biologische beteekenis van de aarde, als gegeven basis voor het leven, is te zeer misbruikt, om zonder meer in de theologie te worden aanvaard. Deze dingen moeten thans meer kritisch worden bekeken, wat Dr Schilder dan ook doet. Daarom kon ik zeggen, dat hij door de dialectische theologie is geraakt.

De Schrijver laat de algemeene genade, voor-zoover ze in de theologie een terrein wil effenen voor een bredere kerk, waarin geloovigen en on-geloovigen elkaar ontmoeten, varen. Hij moet zich in zijn cultuur-theologie, of hij wil of niet, bedienen van de scherpe tegenstellingen, die gelden bij de particuliere genade, die den mensch geen grond of bodem, van welken aard dan ook, overlaat. Zoo komt het dat de geloovige cultureelen zich hun arbeidsterrein in den hemel krijgen aangewezen en de ongelovigen in de hel. Wat hierop neer komt, dat alleen de eersten een grond hebben en de anderen niet. Het horizontale vlak, de niet-dialectische richting, wordt vervuld tegen het verticale, het wèl-dialectische. Prof. Schilder spreekt van de „up and downs van den golvenden cultuurbodem, die zich langzaam strekt tot hij de arena wordt van Christus en Anti-Christus in het laatste der dagen”.⁴⁾ Het is duidelijk, wat dit laatste moet beteekenen. Er zijn maar twee richtingen. De ééne is die van den Heer uit de hemelen als hij nederkomt; en de andere is die van den geest uit den afgrond als hij zich verheft, om zich op den troon Gods te zetten. En deze beide bewegingen hebben plaats in het verticale vlak; zij gaan absoluut vlak tegen elkaar in. Dr Schilder schrijft over Hemel en Hel; niet over de aarde.

En toch wil de Schrijver geen dialectisch theoloog zijn. Hij voelt zich antipode van deze theologie. Hij wil achter het cultuur-vaandel van Dr Kuiper blijven loopen, ook al zakt de bodem onder zijn voeten weg. Ook al moet hij alles wat bij Kuiper terrein, geduld, voorloopigheid, rest, overblijfsel heet, laten varen, om voor het nog, het christelijk humanisme, het nog niet, de christelijke eschatologie in de plaats te stellen. Dit wordt alleen mogelijk door een verabsoluteren van de cultuur, dat de geschriften van Prof. Schilder kenmerkt. De volstrekteheid van de categorieën, die op het terrein der particuliere genade hun plaats hebben, wordt hier ingevoerd voor het gebied der algemeene genade. Roeping en a mb t in een zin zooals die gelden in verband met het geloof, worden hier gebruikt in betrekking tot de cultuur.

Zoo wordt het horizontale vlak der cultuur en der algemeene genade, waarin men, zooals Kuiper doet, tusschen het universele en het particuliere kan heen en weer loopen, overeind gezet. En profeten en apostelen, ja ook Christus zelf, krijgen daarin hooger of lager een plaats.

Het gevolg daarvan is de openbaring van een aardsch radicalisme, dat, zoo het ingang vond, het karakter der kerk zou doen ontaarden; nog grondiger dan het biologisch evangelie der Duitse Christenen. Want de cultuur is een geestelijker en daardoor feller macht dan het leven als eerste en oorspronkelijke gegevenheid.

De kerk is echter heel iets anders dan een omhoogstaand cultuurvlak of toren van Babel. Ze is een ark, waarin men behouden kan blijven als de cultuurwereld ondergaat. Wanneer men op Pinksteren gaat spreken in de taal van de Torenbouwers, dan ontstaat er een spraakverwarring, die in de boeken van Prof. Schilder het oor, dat wil luisteren naar het Evangelie, zoo pijnlijk aandoet. In dat idioom had ik nog nooit over de bijbelheiligen hooren spreken.

Laren. (G.)

O. NOORDMANS.

4) Hemel, 304/5.

Vrouw Jacob.

II.

Ina Boudier-Bakker; Vrouw Jacob. — P. N. van Kampen & Zoon, N. V., Amsterdam.

Wanneer men het groote boek inzielt, valt een verdeling in vijf hoofdstukken op, die doet denken aan de oude inleiding der drama's in vijf bedrijven. En meer nog dan Verwey's *Jacoba van Beieren*, is dit uitvoerige werk een treurspel in prozavorm.

Wel is een historisch persoon de hoofdpersoon, maar de hand van de kunstenaars heeft die uitgeheven boven de geschiedkundige stof en gemaakt tot een levend mensch, wel gebonden aan, maar niet geheel onderworpen aan het chronologisch gebeuren van haar tijd. Het eerste boek brengt den lezer in aanraking met een meisje van vijf jaar, dochter van graaf Willem van Holland, in de onbewuste onschuld van haar kinderjaren uitgehuwelijkt aan een Franschen prins, een paar jaar ouder dan zij. Idyllisch schijnt zich het leven van

deze kinderen te zullen ontwikkelen. Bij het groeien blijkt zij te zijn een verstandig, vroeg-meisje, dat haar kinderdroom van liefde voor de ouderen Willem van Arkel vergeet, voor de schitterende realiteit van koningin van Frankrijk zullen worden, na de vermoording van den kroonprins. De lieve, wilde speelmakker van haar kindrechtgenoot, den dauphin, wordt omringd door de liefde van haar ridderlijken vader, onbekend met de politieke intriges om haar heen. Tot opeens de staatkunde in haar wreedste gedaante zich aan haar vertoont, bij de vergiftiging van haar jongste gemaal. Op zesien-jarigen leeftijd weduwe, sta ze gereed den strijd te aanvaarden tegen de politiek, die haar steeds in haar liefde zal dwarsboomen.

Omdat de politiek in het leven van *Jacoba* zal een groote plaats innemen, is het geen wonder dat de schrijfster heel uitvoerig het staatkundig gebeuren in West-Europa beschrijft. Terwijl het kind nog onbewust haar leven spelend doorbrengt, voltrekt zich om haar het politieke spel. Daarin wordt hier minder aandacht gewijd aan het koninkrijk Jacob, wordt haar jeugd sprongsgewijs beschreven, omdat de tragedie zich zal ontwikkelen in de schen vrouw *Jacoba* en de politiek.

In het tweede boek is het een jonge vrouw, die welbewust haar droom moet opgeven, om eenheid in haar landen te krijgen door liefde. Het is haar echter minder te doen om de eenheid dier landen dan om haar eigen liefde-droom. Het beeld van Willem van Arkel komt sterker naar voren, maar de laatste wil van haar geliefden en vereerde vader dwingt haar om politieke redenen te trawen met haar achterlijken neef Jan van Brabant. Dit huwelijk tegen haar zin, tegen de kerkelijke wet, die de verbinding van neef en nicht verboden wordt doorgezet, omdat het heil der landen eraan afhangt. Zoo komt de ridderlijke jonkvrouw van het land van den dorper, waar geen stamboom maar privileges van belang zijn. Nu Hoeken en Kabeljauwen niet verenigd kunnen worden door een huwelijk der partijhoofden, kan de rust alleen verkregen worden door vernietiging van een van beide partijen. Het leven van *Jacoba* krijgt een tragische wending.

In Gorcum sneuvelen van Arkel, haar geliefde en Brederode, haar getrouwe. Na elk gevecht misdert het gelal harer getrouwen, zoodat ten slotte zij bijna alleen staat tegenover haar verwante Jan van Beieren en Philip van Bourgondië, die beiden invloed op haar zwakken echtgenoot uitoefenen, om de landen aan zich te trekken. Na een duddbaren smaad van haar echtgenoot te hebben ondervonden, verbreekt zij zelf dit huwelijk, zich beroepend op het kerkrecht, en haar hart zoekt uitkomst door de romantische vlucht naar Hampshire van Gloucester, den held uit haar droomen en haar vurige liefde.

Weer verzet de politiek zich tegen dit huwelijk en roept de kerk te hulp om het eerst verboden huwelijk geldig te verklaren en zoo de nieuwstaatkundige verbintenis te voorkomen. *Jacoba* zoekt echter allereerst liefde, en aanvaardt alledien strijd om haar landen den geliefde te kunnen schenken. Maar juist wordt hij het struikelblok. Zijn liefde is zwakker dan zijn eigen eer en op deze te verdedigen, offert hij land en vrouw op, verlaat *Jacoba* na den mislukten veldtocht, en naar Engeland terug te keeren.

Verblind door haar liefde zag vrouw *Jacoba* hoe zich de steden afwendden van de landsvrouwe die het landsbelang achterstelde bij eigen liefdesleven.

Uitgeleverd door de poorters aan haar vijand Philips, is de bedrogen vrouw verslagen, maar niet gebroken. Door trouwe vrienden weer verlost uit de benauwende gevangenis van Gent, staat zij gereed als krijgsvrouw wreake te nemen. Slechts levend bij herinneringen van geluk, wil zij worden de gevierde heldin in de oogen van haar trouwelozen geliefde, om hem terug te winnen en hem aan te bieden het bloedende geschenk van haar herwonnen landen. In haar fellen haat groeit zij voor haar vijanden uit tot een magische figuur voor haar vrienden tot een betooverende krijgs-godin. Het geheele staatkundig gebeuren in de handen gelegd van een vrouw, die haar teleurgestelde liefde in een stroom van bloed wreke rustig haar trouwe vrienden ziet afslachten door het woedende volk, dat zijn land ziet ondergaan door de grillen van een vrouw. En juist als haar plan schijnt te gelukken, als de politiek haar gunstig lijkt te worden, en ze bijna haar land heeft veroverd, geeft ze alles over, in eens, omdat de overwinning voor haar geen zin meer heeft, om haar geliefde, laf gebruik makend van een kerkelijk besluit, het huwelijk met haar ongeldig te maken en voorgoed verbreekt.

De rustelooze, die tot rusten nu gedoemd is, heeft haar rol schijnbaar uitgespeeld. Het laatste herademt, hoewel de partijtwist niet is uitgebluscht. Maar de wensch komt naar voren die twist te beslechten door een verbond tusschen de partijen, bezegeld door het huwelijk der partijhoofden. De oude droom van eenheid door liefde schijnt in vervulling te zullen gaan met *Frank van Borselen*, den opvolger van Willem van Arkel.

Maar nog eens komt de politiek de idylle verstoren. *Jacoba* kan haar gevangen genomen echt-

genoot slechts afstand van sterker dan den man haast. Niet haar lieve meedoogenloos land de een rijst voor haar genooten Jean maar die me haar leven voor haar v

Tragisch is die haar lam omdat zij s kentering d

De schrijf literaire sch gehaalde ge aan de verb hoofdpersoo details en va name-, maar telkens wee de heroische naar voren. bekend uit wischbaar in dichte verha

Dan, als s Van ind- Uitrijzen, Maar stier

Deze voor in den mor En dit geld dat en om zijn dichte lezer zal be Gr.

UIT EN S

De Ker „In meine son selig w Deze belc vorst zijn in Duitschla genomen al den zijn op Men bedc dit, dat de zaken. Her de macht h door zijn r Er waren hadden, dat heidswaan macht eens der kerk in Daartegen dat men d rekenen, d zich maar HET NA BELOFTE En het m dat men n zoo officiee verklaren, bemoeit en Die inbr spoedig ge. Het inste de landen streeks in kerk. Had de regeeri door midd de verkiezi colleges o De tactie Men wil soort eenh staat had naal-social staat, en geloofsvere is Hitler Men zag protestants bereiken daarom m zou de za

1) In mijn 2) Cf. Me 3) Cf. Ib.

2) Hemel, 294.

3) Ik spatieer.